

مجموعه مقالات سومین کنگره

تاریخ معماری و شهرسازی ایران

۲۵ - ۳۰ فروردین ماه ۱۳۸۵

ارک بم - کرمان

(جلد سوم)

سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

(پژوهشگاه)

۱۳۸۵

کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران (سومین : ۱۳۸۵ : بم).

مجموعه مقالات سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران - ۲۵-۳۰ فروردین ماه ۱۳۸۵ - ارگ بم - کرمان / به کوشش باقر آیت‌الله زاده شیرازی. - تهران: رسانه پرداز: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، ۱۳۸۵ - ج.: مصور، نقشه.

ISBN: 964-96243-5-X: (دوره. ۱)

ISBN: 964-96243-3-3: (ج. ۳)

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

۱. معماری -- ایران -- تاریخ -- کنگره ها. ۲. شهرسازی -- ایران -- تاریخ -- کنگره ها. ۳. معماری ایرانی -- کنگره ها. الف. آیت الله زاده شیرازی، باقر، ۱۳۱۵ - گردآورنده. ب. سازمان میراث فرهنگی و گردشگری. ج. عنوان.

۷۴۰/۹۵۵

NA ۱۴۸۰ / ۵۸۵

۱۳۸۴

کتابخانه ملی ایران

۴۸۴-۴۰۷۳۸

پایگاه پژوهشی ارگ بم

مجموعه مقالات سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران (جلد سوم)

به کوشش: دکتر باقر آیت‌الله زاده شیرازی (دبیر کنگره)

زیر نظر: هیئت علمی کنگره

ناشر: رسانه پرداز

امور اجرایی: پروژه نجات بخشی میراث فرهنگی بم
حروفچینی و صفحه آرایی: خسرو نوروززاده چگینی / مریم حاجی حسینی
تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول ۱۳۸۵

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: نوربخش

طرح روی جلد: نوشین آخوندی

مسئول فنی: سیروس ایمانی نامور

نشانی: تهران - خیابان بهارستان - چهارراه سرچشمه - خیابان امیرکبیر - کوچه جاریدی - شماره ۱۲

دبیرخانه کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران تلفن: ۲۲۵۰۲۰۲۷، ۲۲۵۰۲۲۵۲

کلیه حقوق برای سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، محفوظ است.

شابک: ۹۶۴-۹۶۲۴۳-۳-۳

شابک دوره ای: ۹۶۴-۹۶۲۴۳-۵-X

مسئولیت علمی محتوای مقالات به عهده نویسندگان می باشد.

پیشگفتار

تأکید بیانیۀ نهایی فروردین ماه ۱۳۷۸ دومین کنگرۀ تاریخ معماری و شهرسازی ایران در برگزاری سومین کنگره، آن نیز در شهر تاریخی بم دبیرخانه بر آن شد که سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی را در فروردین ماه ۱۳۸۳ برگزار کند. ولی رخداد غیر مترقبۀ زمین لرزۀ ۶/۳ ریشتری در بامداد پنجم دی ماه ۱۳۸۲ در بم و به بار آوردن ضایعات بسیار سنگین انسانی و مالی، تحقق یک چنین اقدامی در آن شرایط اسفبار را غیر ممکن کرد.

زمین لرزۀ هولناک بم بیش از ۴۳ هزار قربانی و به همین میزان نیز مجروح بر جای گذارد. دو سوم بناهای برپای بم و حومه آن فروریخت و ارگ تاریخی و بُر آوازۀ آن نیز چهره‌ای متفاوت و کاملاً ویرانه به خود گرفت.

پس از حدوث زلزله دیماه ۱۳۸۲ بسیجی بی‌سابقه برای ثبت ابعاد گوناگون این رخداد طبیعی و تاریخی غیر منتظره و رویارویی برنامه ریزی شده با مسائل پس از زلزله بم در سطح ملی شکل گرفت که توجه و مساعدت‌های مطلوب بین‌المللی را نیز به خود جلب کرد.

حرکت فعال ستاد راهبری و سیاست‌گذاری بازسازی و پایگاه پژوهشی اجرائی نجات‌بخشی میراث فرهنگی بم در راستای تصمیم جدی دولت بر احیای ارزشهای به خطر افتاده امید فراوان آفرید.

کارگاه بین‌المللی نجات بخشی میراث فرهنگی بم مقارن با روز جهانی میراث فرهنگی و با شرکت ۹۰ کارشناس و مسئولین میراث فرهنگی و بین‌المللی در روزهای ۲۹ فروردین لغایت یکم اردیبهشت ماه ۱۳۸۳ در بم برگزار گردید. و بیانیۀ نهایی آن راه کارها و خطوط اصلی سیاست کار حفاظت و مرمت میراث فرهنگی منطقه را تعیین کرد، و موجبات ثبت بم را به عنوان میراث فرهنگی در خطر در فهرست میراث فرهنگی جهانی فراهم آورد. این نشست پر شور و سازنده به تعبیری جای خالی سومین کنگره را جبران کرد، ولی به هر حال می‌بایست این انتظار چندین ساله نیز برآورده می‌شد. ابتدا تاریخ ۳ تا ۲۸ اسفندماه ۱۳۸۴ تعیین شد ولی با مطالعه شرایط، ترجیح داده شد که تاریخ برگزاری کنگره در اوضاع مساعدتری شکل گیرد. برای همین

منظور روزهای ۲۵ تا ۳۰ فروردین ماه ۱۳۸۵ که مقارن با میلاد مبارک رسول اکرم (ص) و روز جهانی میراث فرهنگی است، اختیار گردید.

پیشرفت‌های بسیار امید بخش فعالیت‌های پایگاه پژوهشی و اجرایی بم، به موازات دیگر فعالیت‌های بازسازی شهر بم در ساماندهی به محیط ارگ همراه با کارهای پژوهشی و حفاظتی، چهره کاملاً متفاوتی به ارگ در قیاس با روزهای پس از زمین لرزه داده است، سازمان را بر آن داشت تا نه تنها با برگزاری سومین کنگره، جریان سازنده پدید آمده را بویابی بیشتری دهد، بلکه آنچه که در زمینه تحقیقات و کارهای اجرایی در بم پس از زلزله رخ داده است بتواند بخشی از تاریخ معماری و شهرسازی کشورمان را به طور زنده و ملموس در معرض داوری و نقد قرار دهد.

علی رغم اتفاقات ناخواسته و تغییرات بسیاری که موجب به تأخیر افتادن برگزاری سومین کنگره گردید و می‌توانست اجرای این امر را در بم ناممکن سازد این امید در ما زنده است که این بار نیز همایش ملی زنده‌تر و پرنمرتری را در ارتباط با تاریخ معماری و شهرسازی کشورمان در شرایطی متفاوت و با همت اساتید و پژوهشگران، نهادها و مراکز تحقیقاتی فرهنگی و اجرایی برگزار نماییم.

به همین منظور تصمیم بر چاپ مجموعه مقالات واصله گرفته شد. اکثر مقالاتی که طی این مجموعه مجلدات حضور علاقمندان ارائه می‌شود بیش از دو سال است که در انتظار عرضه در سومین کنگره و چاپ و انتشار است.

در جدولی که ذیلاً ارائه می‌گردد امکان مقایسه آماری دو کنگره پیشین با کنگره سوم وجود دارد. به دلایلی چند آمار کنگره سوم از نقطه نظر کمیت نسبت به کنگره دوم کاستی نشان می‌دهد.

کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران، دو کنگره پیشین و پیش‌بینی کنگره سوم

کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران	تاریخ و روز برگزاری	محل برگزاری	شرکت کنندگان	خلاصه مقاله	اصل مقاله	مقالات چاپ شده	نمدها مجلدات چاپ شده	نمدها صفحات چاپ شده	تأییدات
کنگره اول	۱۲ تا ۱۷ اسفندماه ۱۳۷۱	شهر بم	۲۵۰ نفر مدعو ۳۰۰ نفر دانشجو جمع ۵۵۰ نفر	۳۵۰	۲۵۰	۱۹۶	۵	۳۱۵۶	۱۱
کنگره دوم	۲۵ تا ۲۹ فروردین ماه ۱۳۷۸	شهر بم	۳۰۰ نفر مدعو ۱۷۰۰ نفر دانشجو جمع ۲۰۰۰ نفر	۷۰۰	۳۹۶	۱۳۷	۵	۳۱۱۱	۸
پیش‌بینی برای کنگره سوم	۲۵ تا ۳۰ فروردین ماه ۱۳۸۵	شهر بم	۲۵۰ نفر مدعو ۳۵۰ نفر دانشجو جمع ۶۰۰ نفر	۵۰۰	۲۲۰	۱۳۰	۵	۳۱۰۰	۱۰
از مجموع سه کنگره	۱۶ روز کاری	شهر بم	جمعاً ۳۱۵۰ نفر	۱۵۵۰	۸۶۶	۴۶۳	۱۵	۱۰۸۶۷	۲۹

هر چند امیدواریم از نقطه نظر کیفیت این کاستی مشاهده نشود. علل این امر را می‌توان به شرح زیر توجیه کرد:

- نامشخص ماندن زمان برگزاری کنگره به علت سوانح طبیعی و تغییر و تحولات فرهنگی سالهای اخیر.
- تمایل به برگزاری کنگره در بم و آماده نبودن شرایط مطلوب در آن زمان.
- محدود بودن امکانات پذیرایی در بم و هزینه‌های بالای آن.

- فراهم آمدن حضور در دیگر همایش‌های مشابه در سالهای اخیر برای محققینی که خوشبختانه فزونی گرفته است. به هر حال آنچه به نظر در آینده ضروری می‌آید دست یازیدن به گونه‌ای جمع‌بندی و تحلیلی است از فرآورده‌های این سه کنگره و شاید هم همایش‌های مشابه و تدوین برنامه‌ای برای تشویق تولید ادبیات تاریخ معماری و شهرسازی به شکلی هدفمند باشد، این امر با توجه به کثرت یافتن دوره‌های دکترای دانشگاهی در سرتاسر کشور و در رشته‌های مرتبط امری نه تنها ممکن بلکه حیاتی است.

محورهای عمده سومین کنگره به سان دو کنگره قبل عبارتند از:

- روند شکل‌گیری فضاهای معماری و شهرسازی ایران در بستر تاریخ

- زبان و بیان معماری و شهرسازی ایران در بستر تاریخ

- سبک‌شناسی معماری و شهرسازی ایران

- محیط، معماری و شهرسازی ایران

- معماران، شهرسازان و جامعه ایران

- معماری و شهرسازی معاصر ایران

- سایر محورهای مرتبط

کنگره سوم نظر محققین و شرکت‌کنندگان را جهت طرح مباحث زیر مجموعه در زمینه‌های زیر که طبعاً می‌تواند در قالب محورهای فوق‌الذکر و مرتبط قرار گیرد جلب نمود:

- روش‌شناسی تاریخ‌نگاری معماری و شهرسازی ایران و پیشینه آن
- مبانی نظری معماری و شهرسازی ایران در گذشته و حال
- الگوهای استقرار: اسکان موقت، کوچ، روستاشینی، شهرنشینی و ...
- مبانی و جلوه‌های توسعه پایدار در شهرهای تاریخی ایران
- آرمان‌گرایی در تاریخ معماری و شهرسازی
- انسان و طبیعت ایران، انسان در فضای معماری و شهرسازی ایران
- ادبیات و فرهنگ آموزش معماری و شهرسازی ایران
- خصیصه‌های بارز (سبکها، مکاتب، سنت‌ها و ...) در نقاط عطف تحول تاریخ معماری و شهرسازی ایران
- ادبیات و هنر در معماری و شهرسازی ایران
- منظر، باغ و فضای باز، در بستر معماری و شهرسازی ایران
- سیر تحول سازه و ساختار در تاریخ معماری و شهرسازی ایران
- جلوه‌های رنگ، نور، بافت و الگوها در فضاهای معماری و شهرسازی ایران
- جایگاه صنعت و فن‌آوری در تاریخ معماری و شهرسازی ایران
- مدیریت شهری در گذشته و حال
- عناصر معماری و شهرسازی ایران
- تأسیسات و تجهیزات معماری و شهرسازی ایران در گذشته و حال
- شبکه ارتباطات بین شهری و تأسیسات مرتبط با آن
- تأثیر و تأثرهای معماری و شهرسازی ایران و جهان در سیر تاریخ
- واژگان معماری و شهرسازی ایران
- جایگاه نقد در معماری و شهرسازی ایران

- جایگاه معماران، شهرسازان و باتیان در تاریخ معماری و شهرسازی ایران
- الگوهای شکل‌گیری شهرهای معاصر ایران در ارتباط با الگوهای گذشته
- سیر تحول فضای اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و تأثیرگذاری آن بر معماری و شهرسازی ایران
- سوانح طبیعی و حوادث تاریخی و تأثیرگذاری آن در معماری و شهرسازی ایران
- منابع تاریخی (کتابها، متون، اسناد و ...) معماری و شهرسازی ایران
- نقش تاریخی و عملکرد شهر در ایران (مدیریتی، دفاعی، خدماتی، مذهبی و ...)
- نظام خانوادگی، عشیره‌ای و قبیله‌ای و انعکاس آن در ساختار معماری و شهرسازی ایران
- نظام ارضی، زراعی، آبیاری و تأثیر آن بر معماری و شهرسازی ایران
- معماری صنعتی ایران (آسیابها، عصارخانه‌ها، کوره‌ها، دباغیها، کارگاه‌ها، کارخانه‌ها و ...)
- معماری آبی (بند، پل، سد، شادروان، قنات، آب‌رسانی و ...)
- سلسله مراتب در معماری و شهرسازی ایران
- گونه‌شناسی معماری و شهرسازی ایران
- نظام سرمایه‌گذاری در معماری و شهرسازی ایران
- رابطه شهر و روستا
- رابطه معماری، شهرسازی با جغرافیا و اقلیم در ایران
- زیباشناختی در معماری و شهرسازی ایران
- ...

اسامی اعضاء هیئت علمی

دکتر مسعود آذرنوش	دکتر هایده لاله
مهندس سیدمحمد بهشتی	دکتر صادق ملک شه میرزادی
مهندس کامبیز حاج قاسمی	اسکندر مختاری طالقانی
دکتر مهرداد حجازی	دکتر اصغر محمدمرادی
دکتر سید محسن حبیبی	مهندس سید مهدی مجابی
دکتر مهدی حجت	دکتر علی اصغر میرفتاح
مهندس حسین رابئی مقدم	ناصر نوروززاده چگینی
دکتر اکبر زرگر	مهندس کامبیز نوایی
دکتر محمدرحیم صراف	دکتر مهدی ندیمی
دکتر حسین طیاری	میرعابدین کابلی
دکتر شهریار عدل	فاطمه کریمی
دکتر علی غفاری	دکتر حمید ندیمی
مهندس مهرداد قیومی بیهندی	اسکندر مختاری طالقانی (مدیر اجرایی کنگره و مدیر
دکتر اصغر کریمی	پروژه نجات بخشی میراث فرهنگی یم)
دکتر یوسف کیانی	باقی‌آیت‌الله زاده شیرازی (دبیر کنگره)

ملاحظه: لازم به یادآوری است که دو جلد از مجموعه مقالات سومین کنگره پیش از برگزاری آن فراهم آمد و بین نویسندگان مقالات توزیع گردید. جلد سوم مجموعه مقالات به ترتیبی که ملاحظه خواهید کرد پس از برگزاری کنگره اینک تقدیم می‌گردد. امیدواریم که مجلدات بعدی نیز به ترتیب چاپ و حضور علاقمندان تقدیم گردد. بر خود لازم می‌داند که از کلیه کسانی که در برگزاری کنگره و تهیه این مجموعه به این دبیرخانه یاری رساندند سپاسگزاری کنم. نام ایشان و زحماتی را که تقبل فرمودند را در جلد پایانی عرضه خواهیم داشت.

دبیر کنگره سوم

باقی‌آیت‌الله زاده شیرازی

فهرست مقالات جلد سوم

سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران

صفحه	نویسنده	عنوان	
۴۶	ناصر نوروززاده چگینی	زنده یاد استاد محمد مهریار، تأملی در ادوات پژوهشهای باستان شناسی در یسارپور	۹
۴۷	اسکندر مختاری طالقانی	کاخ صاحبقرانیه	۲۵
۴۸	مهندس گلاویز امیر جمشیدی	رود دره دریند	۶۳
۴۹	مهندس ماندانا کنت	کارخانه سیمان ری، اولین کارخانه سیمان در ایران	۱۰۳
۵۰	مهر داد قیومی بیدهندی	باغهای خراسان در تاریخ بیهقی	۱۱۹
۵۱	مهندس حسین پورنادری	روند تاریخی تعمیرات گنبد مسجد جامع عباسی (امام اصفهان)	۱۴۹
۵۲	مهندس رضا میرزایی	بررسی مصالح، بافت و رنگ در طراحی فضاهای توقف و استراحت	۱۸۶
	مهندس محمد رضا بمانیان دکتر مجتبی انصاری		
۵۳	عبدالرحمن وهاب زاده	مسجد کبود، دیروز و امروز	۲۱۳
۵۴	غزال کرامتی	جایگاه آب در شهر ایرانی، دیروز و امروز	۲۷۶
۵۵	میشم لباف خانگی	تأملی در پلان چلیپایی کاخ های ایران و سرزمین های مجاور	۳۰۵
۵۶	سید ابوالحسن دانشی	معرفی شهر تاریخی دهدشت	۳۳۳
۵۷	نسیم علیپور	دخمه گذاری در آیین زرتشت	۴۰۱
۵۸	مهندس حسین فهیمی زاده	شیراز، شهر معماران مکتب ساز، معرفی و شناخت معماری بافت میانه شیراز	۴۲۹

۴۴۹	لاله روح انگیز	۵۹	زَیْع و شیدی تبریز، گزارش مقدماتی گمانه زنی
۴۶۷	مهندس مهرزاد پرهیزکاری	۶۰	مهمانخانه قزوین، اولین هتل فرنگی در ایران
۴۸۲	مهندس امیر پیروز	۶۱	مجموعه کاخ کوشک سروستان از منظر فرهنگی
	دقوقی اصفهانی		
۵۶۵	محمدرضا ریاضی،	-	فهرست اعلام
	فرزانه پوراسدی		
۵۸۹-۶۰۷	—		فهرست مقالات رسیده به دبیرخانه کنگره به ترتیب وصول